

որք . . . ի մի վայր եկեալ հասանէին . . . իբր յաստուածառար ձայնէ հրաւիրեալ 191

Այս ամէնը գիտաւորաբար երկու բան ցուցուց: Կաթ՝ խորենացի շատ յաճախ գործածած է Կալիսթենեայ գիրեն իբր օրինակ գեղեցիկ հարստեան. եւ երկրորդ՝ խորենացու կարգապահ հայ օրինակը՝ (քանի մը շնչին տարբերութիւնք ի բաց առնելով, որ գրչաց արդիւնք են անշուշտ)՝ ճշդէն նոյն է մեր արդի բնագրի հետ՝ յենդհանուրին խոսելով, առանց այս կամ այն մանրամասնութեան իջնալու: Աւելորդ է բռնել թէ նաեւ ասով չէ սպառած խորենացու գրոց մէջ գտնուած փոխառութեանց կայրը, եւ թէ շատ նման կտորներ կան Պատմութեան եւ այլ գրոց մէջ, եւ ոչ ալ ամէն մանր մանրութիւնք համամասնութեան առնելու պէտք կայ: Այլ շատանայք ասիւ է տուր միայն մեծ կտորի մը քննութեամբ, որ է Կալիսթենեայ Դարայի եւ Թեւրաց քաղաքի առումն իսկ խորենացու՝ Տիգրանաւի բախ կործանումը:

(Ընթերնակէն)

4. 8. 8

### Գ Ի Տ Ո Ղ Ո Ւ Թ Ի Ն Մ Ը

Գիտնական պ. Ֆրիդրիխ Միւլլերի՝ Ueber die armenische Bearbeitung der „Sieben weisen Meister“ յօդուածը, որի բովանդակութեան մասին խմբագրութիւնդ մի զեկուցում տպեց Հռոբէ-իդ այս տարւոյ երկրորդ համարում, առիթ է տալիս ինձ՝ ծանուցանելու, որ իմ ձեռիս տակ կայ «Եօթն Խմաստարեաց» պատմութեան մի ուրիշ տպագիր օրինակ, որի երեսի թուղթը պակաս լինելով՝ չէ կարելի ճիշդ որոշել տպագրութեան տեղը եւ տարին. բայց ինչպէս երեւում է մի քանի արտաքին նշաններից, տպուած է Բախթլիում ներկայ դարում: Աւելորդ չէրք համարում մէջ բերել այս հրատարակութեան՝ «Եռաշարանութիւն» ամբողջւելէ:

«Ամենայն մարդոյ պարտ է ոչ յանկարծօրէն այլ սակաւ առ սակաւ վերելակել՝ ի փոքրագունից ի մեծագունի, եւ ի հեշտագունից ի դժուարագոյն կրթութիւնն բարոյական եւ ուսումնական. ընդ այսմ եւ ես նկատեալ զայս գիրք փոքրիմասի կայսեր գիրիմաց եւ պարզբանի, շարագրեալ ի վաղ ժամանակաց հետէ պատմագրական ոճով, որ առ սակաւութեանն եղեալ է կարի ժոյժ հազուագիւտ, վասն որոյ համարելով զայս օգտաւետ ինչ նորոգ. օրագրութեամբ ի լոյս ընծայելի, ի պէտս զեռաշարակ մանկաց ազգիս մեջք իբրու. տղայոց կաթնը շմթելով եւ ոչ կատարելոց հաստատուն կեանքուր, զի ընթինելով ուսցին եւ ուսանելով գոաւածացին, եւ այնու առաւել եւս իւրականացին յօժարակամ աշխատել կատարելագործել զինքնանս երեսէի ուսումնք եւ բարեբարոյութեամբ ի լուսարարութիւն ազգիս մեջք եւ հայրենեաց:

<sup>1</sup> Խոր. Գ. ԳԼ. Եր. էջ 255. 17—21: Գննաւոր. ԹԻ. 22:

<sup>2</sup> Օրինակ. 188 երեսի վրայ նկարած է մի ըզգեկոտը:

Նոստատ ծառայ թիֆլիզադանի կոստանդնուպոլսնցի շաքարոս քանանայ Պաշի Իսթայքեան ճիւղ Պէտրոսեանց:,,

Գրքի վերագիրն է. «Պատմութիւն Կայսեր փոքրիմասի եւ Կեօթն. եւ որդւոյ նորին Գիովղէ-տիմասի. եւ Եօթն խմաստարեացի»: Յատուել անուանց յարմարագրութեան մէջ նոյն շփոթութիւնն է նկատուում, ինչ որ գերմանացի հայագետին յայտնի օրինակներում:

Ի գէպ. մեր գրականութիւնը բաւական հարուստ է «Եօթն խմաստարեաց» պէս վէպերով ու զրոյցներով: Այդ վէպերից ու զրոյցներից շատերը շարունակում են մնալ գրագիրների մէջ: Ինչ առնել կ'ուզի, որ գրանց հրատարակութիւնից կարող է շահուել գիտութիւնը: Եթէ մենք դեռ բաւական նաշափ պատմաութիւն չունինք մեր հին մատենագրութեան գանձերն ուսումնասիրելու, գտնել եւ րայացիներին միջոց տանք այդ անելու՝ այնպէս որ մի Ֆրիդրիխ Միւլլեր ստիպուած չը լինի տարիների ընթացքում մի հայերէն գիրք որանել . . . :

Ժամանակ չէ արդեօք մեր վաղերի խորշերից լոյս աշխարհ հանել հայկական հին գրականութեան մի գրքից է աղայած, բայց հարուստ եւ հետաքրքրական ծիւղը . . . :

Եռանի:

Շ. ՄԱՍՈՍԻԱՆ

### ՀԱՆՈՒՍԱԿԱՆ

#### Ե. Մ. Մ. Մ.

Հանդիպիս նախընթաց թուոյն մէջ՝ խոստացած էինք՝ որ Միաբանութեան տպարանէն լոյս տեսած Հայկական գեղարուեստից եւ ի մասնաւորի հայկական ձեռագրաց մանրանկարչութեան համար մեծ նշանակութիւն ունեցող գերմաներէն գրքէն՝ քաղաքամենք ղնենք. ասով նաեւ այն ընթերցող, որ գերմաներէն ընագիրք չեն կրնար հասկնալ, գտնէ հայ ընթերցողի համար ինչ ինչ նմաքրքրական մասերուն կը ծանօթանան: Այսխոստման համեմատ կը ղնենք այս թուոյն նոյն գրքին մէջ Էջմիածնի վրայ խօսող ընդհանուր մասն, որ իբր ներածութիւն մըն է դրուած ամբողջ գործքին ամէն զեկատիպ պատկերներով:

ԽՄԲ.

<sup>1</sup> 2 մաս. Հռոբէ-ի Բախթլի, 1891, ԹԻ. 3, էջ 88:

<sup>2</sup> Byzantinische Denkmäler. I. Das Etschmiadzin-Evangeliar. Beiträge zur Geschichte der armenischen, ravenatischen und syro-ägyptischen Kunst von Dr. Joseph Strzygowski. Privatdruck der Kunstgeschichte an der Universität Wien. Mit 16 Illustrationen in Text und 8 Doppeltafeln. Wien, 1891. Druck und Verlag der Mechitharisten-Congregation in Wien. 40. VII. 128, fl. 7.50.